هۆكارەكانی سەرهەڵدانی بیدعەو بڵاوبوونەوەو تەشەنە كردنی

م / خالد أحمد مصطفى

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله وعلى آله وصحبه ومن والاه .

لەپاشان:

هۆكارەكانی سەرهەڵدانی بیدعە و بڵاوبونەوەو تەشەنەكردنی[١]:

گومان لەوەدا نییە كە دەستگرتن بە قورئان و سوننەتەوە هۆكاری سەرەكی و بنەڕەتی دەرباز بوون و ڕزگار بوونە لە كەوتنە ناو بیدعەو گومڕاییەكانەوە، هەروەك خوای گەورە دەفەرمووێت: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾ وە پێغەمبەری ئازیزیشمان ﷺ ئەم ڕاستییەی لە فەرموودەیەك دا بۆ ڕوون كردووینەوە كە ئیبن مسعود رضي الله عنه بۆمان دەگێڕێتەوەو دەفەرمووێت: پێغەمبەر ﷺ هێڵێكی ڕاستی بۆ كێشاین و فەرمووی: ئەمە ڕێگای ڕاستی خوایە، ئینجا چەند هێڵێكی لە لای ڕاست و چەپی هێڵە ڕاستەكەوە كێشاو فەرمووی: ئەمانە ڕێچكەن، وە لەسەر هەر یەكێك لەم ڕێچكانە شەیتانێك هەیەو بانگەوازی بۆ دەكات و ئینجا ئەم ئایەتەی بۆ خوێندینەوە:

﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾[٢].

كەواتە هەر كەسێك پشت هەڵكات لە قورئان و سوننەت ئەوا ڕێبازە گومڕاكەرەكان و بیدعە داهێنراوەكان ڕاكێش ڕاكێشی دەكەن و لەڕێگەی ڕاست لای دەدەن.

---

(١) بۆ ئاشنا بوونی زیاتر بەم بابەتە بڕوانە:

(شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة، للالكائي، ١/١٧٦، والإعتصام، للشاطبي، ١/٦١ –٧٠.

وانظر كثيراً من هذه الأسباب: الإعتصام للشاطبي، ١/٢٨٧–٣٦٥).

(٢) (رواه أحمد وابن حبان والحاكم وغيرهم، وصححه الشيخ الألباني في: مشكاة المصابيح: ١٦٦).

کاتی سەرهەڵدانی بیدعە:

شیخ الاسلام ئیبن تەیمیە (ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەفەرموێت: (بزانن کەزۆربەی ئەو بیدعانەی کە لەبواری عەقیدەو عیبادات سەریان هەڵدا، هەموویان دەگەڕێنەوە بۆ کۆتاییەکانی سەردەمی جێنشینەکان (ڕەزای خوایان لەسەر بێت)، هەروەکو چۆن پێغەمبەرمان ﷺ پێی ڕاگەیاندوین کە دەفەرموێت:

((من يعش منكم بعدي؛ فسيرى اختلافا كثيرا؛ فعليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين من بعدي))[٣].

واتە: لەدوای من هەر کەسێك لەئێوە بمێنێت لەژیاندا، ئەوا ناکۆکییەکی زۆر دەبینێت، بۆیە لەم کاتەدا بۆ دەرباز بوونتان لەم ناکۆکییە دەست بگرن بەسوننەتەکانی من وە سوننەتەکانی جێنشینەکان...).

وە یەکەم بیدعە کەدەرکەوت بیدعەی قەدەرییەکان بوو ئینجا بیدعەی مورجیئەکان ئینجا بیدعەی شیعەگەرێتی وئینجا بیدعەی خەواریج[٤].

وەدوای دروستبوونی پەرتەوازەیی لەدوای کوشتنی ئیمامی عثمان رضي الله عنه بیدعەی حەڕورییەکان سەری هەڵدا. وە لەکۆتاییەکانی سەردەمی هاوەڵاندا – وەك ئیبن عمر وە ئیبن عباس وجابر –(ڕەزای خوا لەسەر هەموویان)، بیدعەی قەدەرییەکان سەری هەڵدا. وە مورجیئەکانیش هەر لەم ئانوساتەدا دەرکەوتن.

بەڵام جەهمیەکان لەکۆتاییەکانی سەردەمی تابعییەکان لەدوای مردنی عمری کوری عبدالعزیز دەرکەوتن وە دەگێڕنەوە کە ئەو خەڵکی لێ ئاگادار کردوونەتەوە. وەسەرکردەکەیان کە جەهمی کوڕی صفوان بوو لە خوڕاسان دەرکەوت لە خەلافەتی هیشامی کوری عبدالملك دا.

وەئەم بیدعانە هەمووی لە سەدەی دووەم دا دەرکەوتن و سەریان هەڵدا، لەکاتێك دا کە هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ هێشتا هەر مابوون، وە زۆر بەتوندیش ئینکاری ئەم جۆرە بیدعانەیان کردوو، بەگومڕاییان وەسف کردوون.

---

(٣) (صحيح . أخرجه أبو داود والترمذي وابن ماجة، وصححه الشيخ الألباني في: صحيح الترغيب والترهيب: ٣٧).

(٤) شيخ الإسلام ئیبن تيمية (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) لە کتابی (منهاج السنة النبوية في نقض كلام الشيعة والقدرية) زۆر باسی ترسناکی شیعەگەرێتی دەکات و زاڵی دەکات بەسەر ترسناکی خەواریج دا، وەهۆکاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ چەند خاڵێك لەوانە:

- سەرچاوەی فیکرەی بیدعەی شیعە لە زەندەقەو ئیلحادەوەیە، بەڵام سەرچاوەی فیکرەی بیدعەی خەواریج لە گومڕایی و نەزانییەوەیە.
- شیعەگەرێتی بووە بە خەندەکێك کە لێیەوە باتینی و مولحیدەکان دزەیان کردو تانەو تەشەریان لە ئیسلام داو هەوڵی گۆڕینی بنەماکانی ئیسلامیان داوە.
- خۆشەویستی و پشتگیری کردنیان بۆ دوژمنانی ئیسلامە.
- *لەکەدار کردنی هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ تۆمەتبار کردنیان.

*یەکێك لە بنەماکانی بیروباوەڕیان بریتییە لە (توقیە) کە عەقیدەیەکی پوچەو حەرامە.

ئینجا لەدوای ئەمانە بیدعەی ئیعتزال سەری هەڵداو وە فیتنەو ئاشووب کەوتە ناو موسڵمانان، وەڕاو بۆچوونی جیاوازو دژ بەیەك دەرکەوتن و قسەو باس لە پەسند کردنی بیدعەو ڕازاندنەوەی تاوتوێ دەکراو پاساوی لای هەندێك دڵ نەخۆش بۆ دەهێنرایەوە لێرەو لەوێ.

وە لەدوای سێ سەدە پیرۆزەکە. بیدعەی سۆفیگەرێتی و بەپیرۆز دانانی گۆڕەکانو دروست کردنی مەزاراتو بینا دروستکردن لەسەر گۆڕەکان سەری هەڵدا، وەدوا بەدوای ئەمە تا دوور بکەوینەوە لە سەدەکانی زێڕینی ئیسلام بیدعە لە گەشە سەندن دابوو لەڕووی چەندیەتی و چۆنییەتیەوە)).

بیدعە ئەو کارە خراپەیە کەهەر لەدێر زەمانەوە زانایانی ئیسلام خەڵکیان لێ ئاگادارکردۆتەوە و بەتاوانێکی گەورەیان داناوە و زەمیان کردووە چونکە:

١- بەتاقی کردنەوە سەلمێنراوە کە عەقڵ ناتوانێت بەتەنها بەرژەوەندیەکانی مرۆڤ دیاری بکات بەبێ هاوکاری وەحی خوایی، کەچی بیدعە کردن ئەو تاقی کردنەوە سەلمێنراوە ڕەت دەکاتەوە.

٢- شەریعەتی ئیسلام بە تەواوکراوی بەجێ هێشتراوە، زیادەکاری و لێ لابردن هەڵناگرێ پێویستی پێ نییە.

٣-بیدعەکار بەم پیشەیەی دژایەتی شەرع و سەرپێچی ئەنجام دەدات.

٤-بیدعەکار شوێنکەوتەی هەواو ئارەزوو و بۆچونەکانییەتی، چونکە عەقڵی مرۆڤ کەشوێن وەحی نەکەوت ئەوا بێگومان شوێنکەوتەی هەواو ئارەزوو و بۆچوونەکانییەتی.

٥-بیدعەکار بەم پیشەیەی پێی هەڵدەستێت خۆچواندنێك بە خواو پێغەمبەری خوا ﷺ دەکات، چونکە تەنها شەرع دانان و پەیوەست کردنی خەڵك بەم شەرعە شایستەی خواو پێغەمبەری خوایە ﷺ

٦-بیدعەکار بێ بەش دەبێت لەپاداشت، چونکە بیدعە دەبێتە هۆی گیرا نەبوونی کردەوەو پەرتەوازە کردنی کۆمەڵگەی موسڵمانان.

٧-بیدعەکار ئۆباڵی گوناهی خۆیی و هەموو ئەو کەسانە هەڵدەگرێت کە لە بیدعەکەیدا شوێنی دەکەون.

٨-بیدعەکار بێ بەش دەبێت لە ئاو خواردنەوە لە حەوزی کەوسەر، هەروەك پێغەمبەرمان ﷺ فەرموویەتی:

(أنا فَرَطُكم على الحوض من مرّ علي شرب، ومن شرب لا يظمأ أبدًا، ليردن علي أقوام أعرفهم ويعرفوني ثم يحال بيني وبينهم فأقولِ إنهم من أمتي، فيقال: إنك لا تدري ما أحدثوا بعدك، فأقول: سحقاَ لمن غيّر بعدي)[٥] .

واتە: من لەپێش هەمووتانم لەسەر ئاوی کەوسەر وە هەر کەس بەلای مندا بێت لێی دەخواتەوە، وەهەرکەسێکیش لەم ئاوە بخواتەوە هەرگیز تینووی نابێتەوە. وە کۆمەڵێك بەلای مندا دێن و من دەیان ناسم و ئەوانیش من دەناسن، بەڵام

(٥) (صحيح البخاري برقم: (٦٥٨٣)، ورقم: (٦٥٨٤)، وصحيح مسلم برقم: (٢٢٩٠) .

ڕێگرێك دروست دەبێت لەنێوان من و ئەوان دا و وەلەدوایی دا دەڵێم خۆ ئەوانە لە ئوممەتی منن؟! بەلأم وەلأمم دەدرێتەوەو دەڵێن تۆ نازانیت ئەوانە چیان لەدوای تۆ داهێناوە. منیش دەڵێم دە بەهیلاك بچن ئەوانەی لەدوای من دینیان گۆڕی.

٩-وە بیدعەكار لەسەر ڕێبازێكە كە بەرەو كوفری دەبات، هەروەك زانایان فەرموویانە: (إن الكفر له أسباب متعددة، ولا مانع أن يكون للشيء الواحد أسباب متعددة، ومن ذلك الكفر، ذكروا من أسبابه البدعة، وقالوا: إن البدعة لا تزال في القلب، يظلم منها شيئاً فشيئاً، حتى يصل إلى الكفر، واستدلوا بقوله ﷺ: "كل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار".وقالوا أيضاً: "إن المعاصي بريد الكفر، وبريد الشيء ما يوصل إلى الغاية"[٦].

كەواتە پێویستە لەسەر هەر یەكێكمان بپرسین بۆچی بابای موسڵمان بیدعە دەكات سەرەڕای ئەم هەموو سەرزەنشت و شێوازی جۆراوجۆری زەمكردنە لەلایەن خواو پێغەمبەری خواو زانایانەوە؟! لە كاتێكدا كە ئیدیعای خۆشویستنی پێغەمبەر ﷺ و شوێنكەوتنی ڕێبازەكەی دەكات، وە ڕازی نییە كەس بە خراپە باسی پێغەمبەر ﷺ بكات. وە ڕازی نییە كەس پێی بڵێ تۆ دژایەتی پێغەمبەر ﷺ دەكەیت.

بەوردبوونەوە لە هەردوو سەرچاوەكەی وەحی وە لە ڕاو بۆچونی پێشینە چاكەكانی ئەم ئوممەتەوە سەرنجدان لەكارە بیدعەییەكان كە هەر لەسەردەمی دابەزینی وەحییەوە تاوەكو ئەو سەردەمەی ئێمەی تێدا دەژین كراون و دەكرێن، دەگەینە ئەو ئەنجامەی كە بیدعەكردن و داهێنان چەندین هۆكاری لەپشتەوەیەو، وا لە مرۆڤ دەكەن كە بیدعەی لا شیرین بێت و بەكارێكی پەسند و عیبادەتێكی نزیككەرەوەی بزانێت لەخواوە.

بەپشتیوانی خوا چەند هۆكارێكی سەرەكی لەژێر ڕۆشنایی قورئان وسونتەو ڕای زانایان و پێشەوایانمان دەخەمە ڕوو كە بوونەتە هۆی ئەنجامدانی بیدعە لەلایەن موسڵمانانەوە، تا بگەینە ئەو ئەنجامەو بزانین كە:

هەرشتێك كە بەناوی دینەوە بكرێت مەرج نییە ئیسلام پێی ڕازی بێت .

وە ئەو دەرەنجامانەش كاتێك لات ڕوون دەبێت و قەناعەتی پێ دەكەیت كە دەقەكانی خواو پێغەمبەری خوا ﷺ ئاماژەی بۆ بكەن و هەڵێنجراوی ئەوان بێت.

وە كەسێكیش سوود لەم هۆكارانە وەردەگرێت كە ئیسلامەتی خۆی دابمەزرێنێت لەسەر هیدایەتی بەڵگەكانی قورئان وسوننەت دا. نەك لەسەر بیروڕاو بۆچوونی ئەم و ئەو كەدوورن لە قورئان و سوننەت.

---

(٦) (القول المفيد على كتاب التوحيد - (ج ١ / ص ٢٨٠).

وە لە هۆکارەکانی سەرهەڵدانی بیدعە و بڵاوبونەوەو تەشەنە کردنی بەکورتی:

١. نەزانین (الجهل).

٢. شوێنکەوتنی هەواو ئارەزوو و ویستەکان (إتباع الهوى).

٣. پابەندبوون و شوێنکەوتنی شوبهەکان (التعلق بالشبهات).

٤. پشت بەستن بە عەقڵ بەتەنها.

٥. شوێنکەوتنی کوێرانە و دەمارگیری (التقلید والتعصب).

٦. تێکەڵ بوون و هەڵسان و دانیشتن لەگەڵ خراپەکاران.

٧. بێدەنگی زانایان و شاردنەوەی زانیاری و ڕاستیەکان.

٨. خۆچواندن بە کافران و شوێن کەوتنی ئاکارو ڕەفتاریان.

٩. پشت بەستن بە فەرموودە لاوازو هەڵبەستراوەکان.

١٠. زێدەڕەوی و تێپەڕاندن لە دەستگرتن و کارکردن بە دەقەکانی قورئان و سوننەت و خۆشەویستی پێغەمبەران و پیاوچاکان.

١١.خێر ویستی و نیاز پاکی.

١٢.هۆکاری سیاسی.

١٣.کەوتنە ژێر کاریگەری سەرانی بیرو باوەڕ و دینە گومڕابووەکان.

١٤.بیدعەکار خاوەنی زمان پاراوی و ڕەوانبێژی زۆر بێت.

١٥.داهێنانی بیدعە بە بیانوو پاساوی ئەوەی با خەڵکی لە ئیسلام دوور نەکەونەوە کاتێ کە بە سوننەت ڕازی نین .

هۆکاری یەکەم

نەزانین (الجهل):

نەزانین دەردێکی کوشندەیەو مرۆڤ بەهۆیەوە توشی زۆر هەڵە هاتووە بۆیە خوای گەورە لەزۆر شوێنی ئەم قورئانە پیرۆزەدا ڕێنمایمان دەکات کەهیچ قسەو کردەوەیەك لەسەر نەزانین ئەنجام نەدەین، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً﴾[٧] [الإسراء: ٣٦].

---

(٧) (أضواء البيان – (ج ٣ / ص ٢١٨)

نهى جل و علا في هذه الآية الكريمة عن اتباع الإنسان ما ليس له به علم . ويشمل ذلك قوله: رأيت ولم ير، وسمعت ولم يسمع، وعلمت ولم يعلم، ويدخل فيه كل قول بلا علم وأن يعمل الإنسان بما لا يعلم . وقد اشار جل وعلا إلى هذا المعنى في آيات أخر . كقوله: ﴿ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بالسواء والفحشآء وَأَن تَقُولُواْ عَلَى

واتە: شوێن هیچ شتێك مەكەوە بەنەزانین وە هیچ قسەیەك مەكە بەنەزانین، چونكە هەریەك لەم هەستیارانەی كە مرۆڤ پێی بەخشراوە لە گوێ و چاو و دڵ لێپرسینەوەیان لەگەڵ دەكرێت لەڕۆژی دوایی.

كەواتە موسڵمان لەسەری پێویستە كە قەدری نازو نیعمەتی هەستیار پێدراوەكانی بزانێتو بەكاریان بهێنێت بۆ ئەوەی خۆی پێیان لەنەزانی ڕزگار بكات.

خوای گەورە دەفەرمووێت:

﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُواْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَن تَقُولُواْ عَلَى اللَّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ﴾

[الأعراف: ٣٣].

خوای گەورە لەم ئایەتە پیرۆزەدا بە پێغەمبەرەكەی ﷺ ڕادەگەیەنێت كە ئوممەتەكەی ئاگادار بكاتەوە كەچەند شتێكی حەرام كردووە لەوانە:

*الْفَوَاحِشَ،

*وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ،

*وَأَن تُشْرِكُواْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا،

الله مَا لاَ تَعْلَمُونَ﴾ ﴿ البقرة: ١٦٩﴾ وقوله: ﴿ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الفواحش مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ والإثم والبغي بِغَيْرِ الحق وَأَن تُشْرِكُواْ بالله مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً وَأَن تَقُولُواْ عَلَى الله مَا لاَ تَعْلَمُونَ ﴾ ﴿الأعراف: ٣٣ ﴾، وقوله: ﴿ ياأيها الذين آمَنُواْ اجتنبوا كَثِيراً مِّنَ الظن إِنَّ بَعْضَ الظن إِثْمٌ ﴾ ﴿الحجرات: ١٢﴾ الآية، وقوله: ﴿ قُلْ ءَآللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى الله تَفْتَرُونَ ﴾ ﴿يونس: ٥٩﴾، وقوله: ﴿ وَمَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظن﴾ ﴿النجم: ٢٨﴾ وقوله: ﴿مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلاَّ اتباع الظن﴾ ﴿النساء: ١٥٧ ﴾، والآيات بمثل هذا في ذم اتباع غير العلم المنهي عنه في هذه الآية الكريمة كثيرة جداً . وفي الحديث: « إياكم والظن، فإن الظن أكذب الحديث » (رواه الترمذي وأبو داود، وصححه الشيخ الألباني في: صحيح سنن أبي داود: ٤٩١٧).

تنبيه:

أخذ بعض أهل العلم من هذه الآية الكريمة منع التقليد، قالوا: لأنه اتباع غير العلم .

قال مقيده عفا الله عنه: لا شك أن التقليد الأعمى الذي ذم الله به الكفار في آيات من كتابه تدل على هذه الآية وغيرها من الآيات على منعه، وكفر متبعه . كقوله: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتبعوا مَآ أَنزَلَ الله قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَآ أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَآءَنَآ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ ﴾ ﴿البقرة: ١٧٠﴾، وقوله: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إلى مَآ أَنزَلَ الله وَإِلَى الرسول قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَآ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ﴾ ﴿المائدة: ١٠٤﴾، وقوله: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتبعوا مَآ أَنزَلَ الله قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَآءَنَا أَوَلَوْ كَانَ الشيطان يَدْعُوهُمْ إلى عَذَابِ السعير ﴾ ﴿لقمان: ٢١﴾، وقوله: ﴿أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَاباً مِّن قَبْلِهِ فَهُم بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ بَلْ قالوا إِنَّا وَجَدْنَآ آبَآءَنَا على أُمَّةٍ وَإِنَّا على آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ وَكَذَلِكَ مَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلاَّ قَالَ مُتْرَفُوهَآ إِنَّا وَجَدْنَآ آبَآءَنَا على أُمَّةٍ وَإِنَّا على آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ قُلْ أَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِأهدى مِمَّا وَجَدتُّمْ عَلَيْهِ آبَآءَكُمْ﴾ ﴿الزخرف: ٢١-٢٤﴾، وقوله: ﴿قالوا إِنْ أَنتُمْ إِلاَّ بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَآؤُنَا﴾ ﴿إبراهيم: ١٠ ﴾ الآية، إلى غير ذلك من الآيات .

أما استدلال بعض الظاهرية كابن حزم ومن تبعه بهذه الآية التي نحن بصددها وأمثالها من الآيات - على منع الاجتهاد في الشرع مطلقاً، وتضليل القائل به، ومنه التقليد من أصله، فهو من وضع القرآن في غير موضعه، وتفسيره بغير معناه، كما هو كثير في الظاهرية، لأن مشروعية سؤال الجاهل للعالم وعمله بفتياه أمر معلوم من الدين بالضرورة .

*** أَن تَقُولُواْ عَلَى اللَّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ**

واتە: دەربارەی خواو دینی خوا شتێك نەڵێن كە زانیاریتان لەسەری نەبێت كەواتە چۆن خراپەكاری و زیناو زوڵم و ستەم و شەریك بۆخوا بڕیاردان بەم ئایەتە حەرام كراوە " هەر ئاواش قسە لەدیندا كردن و لێ زیادو كەم كردنی حەرام كراوە.

*وە عبد الله بن عمرو بن العاص **(ڕەزای خوایان لەسەر) دەفەرمووێت: گوێم لە پێغەمبەر بوو ﷺ دەیفەرموو:**

(إن الله لا ينتزع العلم من الناس انتزاعاً، ولكن يقبض العلماء فيرفَعُ العلم معهم، ويُبقي في الناس رُؤوساً جُهَّالاً يفتنون بغير علم فَيَضِلُّون ويُضِلُّون)[٨].

واتە: خوای گەورە زانست وزانیاری لەدڵی خەڵكی دا هەڵناكێشێتە دەرەوە ڕاستەوخۆ بەڵكو بەنەمانی زانایان زانستیش هەڵدەگیرێتەوە لەگەڵیان، ئینجا لەناو خەڵكیدا چەند سەرانێكی نەزان دەمێنێتەوەو فەتوا بۆ خەڵكی دەدەن و كەخۆیان گومڕان و خەڵكیش گومڕا دەكەن

دیارە بیدعەش كارێكی گومڕاییە هەروەكو پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووێت: (كل بدعة ضلالة)**و سەرچاوەكەشی بەهۆی نەزانییەوەیە بەپێی ئەم فەرموودەیە .**

٢- قلة العلم بالشرع المنزل:

وفروع جهل المبتدعة بالشريعة كثيرة ومتنوعة منها:

- الجهل بالحديث النبوي وبمراد النبيﷺ .
- الجهل بالآثار الواردة عن السلف .
- الجهل بمقاصد الشريعة .
- الجهل بكلام العرب وأساليبهم .
- الجهل بقواعد العلوم وأصولها، كالمطلق والمقيد، والعام والخاص، والناسخ والمنسوخ، والمجمل والمبين .
- الأخذ بالأحاديث والآثار والنقولات الواهية، والمكذوبة .
- أخذ الأدلة الشرعية مجزأة عن بعضها، وعدم تصور الشريعة صورة واحدة متكاملة متصلة .
- جعل كلامهم وأصولهم هي المحكمة، وكلام الشارع هو المتشابه المجمل .

وە ابن الجوزي – رحمه الله – **دەفەرمووێت: (فراوانترین دەرگا كە شەیتان لێیەوە بۆ فریودانی خەڵك دەچێت دەرگای نەزانییە، كە لێیەوە زۆر بە سەلامەتی و بە بێ بەرهەڵست دەچێتە ژووری، بەڵام ناتوانێ بچێتە ژووری زاناكانەوە مەگەر بەدزیەوە بێت)**

(٨) (متفق عليه: البخاري، كتاب الإعتصام بالكتاب والسنة، باب ما يذكر من ذم الرأي وتكلف القياس، ١٨٧/٨، برقم ٧٣٠٧، ومسلم، كتاب العلم، باب رفع العلم وقبضه وظهور الجهل والفتن آخر الزمان، ٢٠٥٨/٤، برقم ٢٦٧٣).

وە ئیمامی قەڕاڤ دەفەرمووێت: (بنچینەی هەموو خەراپەکارییەکی دونیاو دواڕۆژ بریتییە لە نەزانی بۆیە هەوڵ بدە لەخۆتی لابدەی بەهەر ڕێگەیەك بێت، هەروەکو چۆن بنچینەی هەموو خێرێك لە دونیا ودوا ڕۆژدا بریتییە لە عیلم، بۆیە هەوڵ بدە بەدەستی بهێنی بە هەر ڕێگەیەکەوە بێت.

هۆکاری دووەم:

شوێنکەوتنی هەواو ئارەزوو و ویستەکان (إتباع الهوى)

ئەمەش یەکێکە لەهۆکارە هەرە ترسناکەکانی کە مرۆڤ دەخاتە ناو بیدعەوە، چونکە لە قورئاندا سەرئەنجامی شوێنکەوتوانی هەواو ئارەزووەکان زۆر بەخراپ باسکراوەو کە:

جارێك بەگومڕابون وەسفیان دەکات و بەهۆشیەوە توشبوونی سزای توند:

﴿يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ [ص: ٢٦]،

جارێك بەوەسف کردنیان بە بێ ئاگا و ﴿وَلاَ تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا] [الكهف: ٢٨]،

جارێکی تر بەبەندەی هەواو ئارەزوەکان و کردنیان بە خواو:

﴿أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَن يَهْدِيهِ مِن بَعْدِ اللَّـهِ أَفَلا تَذَكَّرُونَ] [الجاثية: ٢٣]، وقال عز وجل: ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ﴾ [القصص: ٥٠].

جارێکی تر بە شوێنکەوتنی گومان و ئەوەی نەفسی بەدکار بەخراپە حەزی لێیەتی:

﴿إِن يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الأَنفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ الْهُدَى﴾ [النجم: ٢٣].

هۆکاری سێ یەم

پابەندبوون و شوێنکەوتنی شوبهەکان(التعلق بالشبهات)

بیدعەکاران زۆرپابەندن بە بەڵگە لاوازەکانی دەقەکانی قورئان و سوننەت کە چەند مانایەك زیاتر هەڵدەگرن .

خوای گەورە لەقورئاندا دەفەرمووێت:

﴿هُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاء الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاء تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ﴾ [آل عمران: ٧].

واتە: خوای پەروەردگار ئەم قورئانەی بەسەر تۆدا (ئەی موحەمەد) دابەزاندووە، وەئایەتەکانی دوو جۆرن:

جۆری یەکەم: (**آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ**) ئایاتە تۆکمە وتوندو تۆڵەکان: کەزۆرینەی قورئانن " وەئەم جۆرە ئایەتانە بەدایکی قورئان و بنچینەی قورئان دادەنرێت و لەمانای حەق بەم لاوە چیتر نابەخشن.

وە جۆری دووەم لە ئایەتەکانی قورئان: بریتین لە **مُتَشَابِهَاتٌ** کەئەمانە کەمینەی قورئانن و جگە لەواتای حەق واتای تریش دەدەن بەدەستەوە، ئینجا خوای گەورە دەفەرموێت ئەوانەی دڵیان نەخۆشە شوێن ئەم جۆرە ئایەتە فرە مانا هەڵگرانە دەکەون بەنیازی فیتنەو بەنیازی گۆڕینی مانا شەرعیەکەی وکردنیان بەبەڵگە بۆ بیرو بۆچونە نەخۆشەکەی خۆیان.... وەهەروەها پەروەردگارمان لە کۆتایی ئایەتەکە ڕێنمونیمان دەکات کە ئیمانداری ڕاست و ڕۆچوو و دامەزراو لەزانست ئەوەیە کەباوەڕی بەهەردوو جۆر لە ئایەتەکانی خوا هەیەو بۆ تێگەیشتنی مانای ڕاستەقینەو دروستی ئایەتە موتەشابیهەکان پەنا دەباتە بەر ئایەتە موحکەمەکان کەئەوانە بنچینەو بناغەی قورئانن بەوان لێکیان دەداتەوە.

هۆکاری چوارەم

پشت بەستن بە عەقڵ بەتەنها (الاعتماد على العقل المجرد)

چونکە هەر کەسێك تەنها پشت بە عەقڵ ببەستێت وە واز لە دەقەکانی قورئان و سوننەت بهێنێت بۆ وەرگرتن و تێگەیشتن لەدین ئەوا گومڕا دەبێت، چونکە خوای گەورە فەرموویەتی:

﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ [الحشر: ٧]،

واتە: هەر شتێك کە پێغەمبەر ﷺ بۆی هێنان وەری بگرن و هەر شتێکیش نەهی لێ کردن ئەوا دەستی لێ هەڵبگرن و وازی لێ بهێنن وە تەقوای خوا بکەن و لێی بترسن لەکاتی سەرپێچی کردنی پیغەمبەردا ﷺ وەبزانن کەپەروەردگار سزاو تۆڵەی زۆر توندی هەیە.

وەهەروەها دەفەرموێت:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلالاً مُّبِينًا﴾ [الأحزاب: ٣٦].

واتە: ئیمانداران چ پیاو چ ژن مافی ئەوەیان نییە لەکاتی قەزاوەت و فەرمانەکانی خواو پێغەمبەری خوادا ﷺ کە هەڵبژێری بکەن لەو فەرمانەدا کە بەدڵیانەو هەندێکی تریشی ڕەت بکەنەوە کەبەدڵیان نییە "وەهەرکەسێکیش سەرپێچی خواو پێغەمبەری خوا بکات ئەوا گومڕا بووە گومڕاییەکی زۆر ئاشکرا.

وەزانایان گومانە پەسند بووەکان بە هۆی عەقڵ بە یەکێك لە هۆکارەکانی بیدعە ژماردووە، ئەمەش لەم ڕووەوە کە بیدعەکار پشت بە عەقلی دەبەستێت بۆ هەڵسەنگاندنی چاکی و خراپی کارەکانی، هەر شتێك عەقڵ بۆی پەسند بکات ئەوا باشەو خێرەو هەر شتێکیش عەقڵ قبوڵی نەکات ئەوا خراپەو بێ کەڵکە. وە بەبێ گوێدانە دوو وەحییەکە کە قورئان و سوننەتە. وە خوای گەورە دەفەرمێت: ﴿ثمّ جعَلْناك على شَريعةٍ من الأَمْرِ فاتَّبِعْها ولا تَتَّبِعْ أهواءَ الّذينَ لا يعلمون﴾ وقوله ﴿يَا أيّها الّذينَ آمنوا أطيعُوا اللّه وأطيعُوا الرّسولَ وأُولي الأمرِ منكم فإنْ تَنازَعْتُمْ في شيءٍ فَرُدُّوهُ إلى اللّه والرّسولِ إنْ كنتم تُؤْمنونَ باللّه واليوم الآخر ذلك خيرٌ وأحسنُ تأويلاً﴾.

هۆکاری پێنجەم

شوێنکەوتنی کوێرانە و دەمارگیری (التقليد والتعصب)

زوربەی بیدعەکاران بیدعەکانیان بەشوێنکەوتنێکی کوێرانـەی باووباپیرانیـان یـان پێشەواکانیان بەدەسـت کـەوتوە یـاخود بەهۆی دەمارگیرییەکی لەرادده بەدەری مەزهەبـەکانیان درێژە بەبیدعـەکانی نـاو مەزهەبەکـەیان دەدەن خـوای گـەورەش دەفەرمووێت:

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللّهُ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا﴾ [البقرة: ١٧٠]،

واتە: کاتێك بەموشریکەکان دەوترا شوێنی پەیامەکانی ئەم قورئانە بکەون کەخوا بـۆ ئێـوەی دابەزانـدوە لەوەڵامـدا دەیـان ووت نەخێر بەڵکو شوێن ئەم دینە دەکەوین کەباوباپیرانمان خوویان پێوەگرتووە و هەر لەسەر ئەوە دەڕۆین.

وەخوای گەورەش دەفەرمووێت:

﴿بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ﴾ [الزخرف: ٢٢].

واتە: موشریکەکان لەجیاتی وەڵامدانەوەی پێغەمبەرەکانیان دەیان ووت: باووباپیرانی ئیمە نەریت و کەلـلـەپورێکی زۆریـان بۆ ئێمە بەجێ هێشتووەو ئێمەش ئەوە دەکەین بەدین و شوێن ڕێبازی ئەوان دەکەوین .

وەشەیتان بیدعەی بیدعەکارانی ڕازاندوتەوەو زۆر بە کاری باش نیشانیان دەدات هەروەکو خوای گەورە دەفەرمووێت:

﴿أَفَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ فَلا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ [فاطر: ٨]،

وەخوای گەورە دەربارەی حاڵی بیدعەکاران و شوێنکەوتەی هەواو ئارەزووەکان دەفەرمووێت:

﴿يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولاْ، وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلاْ، رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا﴾ [الأحزاب: ٦٦-٦٨].

السبب الثاني من وجود البدع واستمرار البدع الهوى والتقليد؛ لأنك تجد أن الذي استمر على البدع وعمل بها إذا سألته: النبي عَلَيْهِ الصَّلاَةُ والسَّلاَمُ ألم يقل كذا؟ هل فعل النبي ﷺ هذا الشيء؟ فيقول العالم الفلاني قال كذا، وشيخنا قال كذا، وهذا كان في القرية كان فيها كذا وكذا والبلد، هؤلاء ضلال، فيأتيه الهوى الذي من أجله نصر من قبله نصر أسلافه، يأتيه التقليد يأتيه التعصب فيجعله ينتصر لهذا الأمر الباطل، ولم ينتصر إلى السنة فسأل نفسه هل كان النبي عَلَيْهِ الصَّلاَةُ والسَّلاَمُ على هذا الأمر أم لا؟ فيكون عنـده هوى وتقليد وتعصّب، جعله هذا الهوى والتقليد والتعصب ينتصر للرجال ولا ينتصر لسنة النبي العدنان عَلَيْهِ الصَّلاَةُ والسَّلاَمُ هـذا سبب مهم.

(قسم العقيدة: ٥ / ١٢).

هۆکاری شەشەم
تێکەڵ بوون و هەڵسان و دانیشتن لەگەڵ خراپە کاران

خوای گەورە لە قورئاندا دەفەرمووێت:

﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً، يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلاَنًا خَلِيلاً، لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلإِنسَانِ خَذُولاً﴾ [الفرقان: ٢٧-٢٩]

قال عز وجل: ﴿وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلاَ تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ [الأنعام: ٦٨]،

وقال سبحانه وتعالى: ﴿وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكَفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلاَ تَقْعُدُواْ مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا﴾ [النساء: ١٤٠]،

وقال ﷺ: (إنما مثل الجليس الصالح والجليس السوء كحامل المسك ونافخ الكير، فحامل المسك إما أن يحذيك وإما أن تبتاع منه، وإما أن تجد منه ريحاً طيبة، ونافخ الكير إما أن يحرق ثيابك وإما أن تجد ريحاً خبيثة)[٩].

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه وسلم .

=================

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

2009 – 1430

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

---

(٩) (نور السنة وظلمات البدعة: (ج ١ / ص ٢٩).

متفق عليه من حديث أبي موسى الأشعري رضي الله عنه: البخاري، كتاب الذبائح والصيد، باب السمك، ٢٨٧/٦، برقم ٥٥٣٤، ومسلم، في كتاب البر والصلة، باب استحباب مجالسة الصالحين، ومجانبة قرناء السوء، ٢٠٢٦/٤، برقم ٢٦٢٨).